
Οι γυναίκες θέλουν ουσιαστική ισότητα*

Της Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου

Οι γυναίκες μετά μακροχρόνιους αγώνες —οι οποίοι εντάσσονται στα πλαίσια των αγώνων όλων των καταπιεσμένων κοινωνικών ομάδων και λαών, που φούντωσαν ιδίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο σε παγκόσμια κλίμακα— κατόρθωσαν να αποκτήσουν ίσα πολιτικά δικαιώματα, να αναγνωρισθούν δηλαδή πολίτες που έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν ενεργά στη χάραξη της πολιτικής που καθορίζει την τύχη της χώρας τους, συνεπώς και τη δική τους και των παιδιών τους.

Διεθνείς Συμβάσεις και εσωτερικοί νόμοι κατοχύρωσαν αυτό το δικαίωμα, σε μερικές χώρες μάλιστα υφίσταται και ρητή συνταγματική προστασία της ισότητας των φύλων γενικά.

Ύστερα απ' αυτά θα μπορούσε κανείς να ρωτήσει: τι θέλουν, λοιπόν, οι γυναίκες και ζητούν πάλι ίσα πολιτικά δικαιώματα; Κι όμως, έχουν δίκιο. Και το δίκιο αυτό έχει αναγνωρισθεί τα τελευταία χρόνια και από τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς, διότι τα δικαιώματα αυτά οι γυναίκες τα απόκτησαν, εν μέρει, μόνο τυπικά. Ας δούμε το θέμα αναλυτικότερα.

Τα πολιτικά δικαιώματα, όπως είναι γνωστό, έχουν δύο όψεις: το δικαίωμα των πολιτών να εκλέγουν τα όργανα του Κράτους που ασκούν την εξουσία, αλλά και το δικαίωμά τους να εκλέγονται σ' αυτά τα όργανα.

Το πρώτο δικαίωμα ασκείται από τις γυναίκες ουσιαστικά και ίσα με τους άνδρες. Ειδικά στη χώρα μας, μάλιστα, η μη άσκηση του είναι αξιόποινη πράξη. Το δεύτερο, όμως, στην πράξη εφαρμόζεται πολύ άνισα σε βάρος της γυναίκας. Συγκεκριμένα, σε όλα τα λειτουργήματα όπου λαβαίνονται οι αποφάσεις και ειδικότερα στη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία οι γυναίκες παραμερίζονται συστηματικά και αντιπροσωπεύονται ελάχιστα¹.

Νέες διαμαρτυρίες και διαβήματα, λοιπόν, των γυναικείων οργανώσεων και νέες προσπάθειες των ΗΕ πρώτα, του Συμβουλίου της Ευρώπης στη συνέχεια, και της ΕΟΚ πρόσφατα. Αλλά και θετικά μέτρα πολλών χωρών.

Συγκεκριμένα, οι αποφάσεις της Παγκόσμιας Διάσκεψης των ΗΕ στο Ναϊρόμπι (1985) ρητά απαιτούσαν την **πλήρη** συμμετοχή των γυναικών σε όλα τα κέντρα λήψης αποφάσεων και ειδικά στην πολιτική εξουσία και σε όλα τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης και ζητού-

σαν τη λήψη ειδικών μέτρων για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού.

Τον επόμενο χρόνο, η Διάσκεψη Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την ισότητα των φύλων, που πραγματοποιήθηκε στο Στρασβούργο στις 4-5 Μαρτίου 1986, θεώρησε ότι «η συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή είναι **ουσιώδης απαίτηση της δημοκρατίας και παράγοντας για την ενίσχυση της ισότητας, για την προώθηση της ανάπτυξης και για την ανοικοδόμηση της ειρήνης και της κοινωνικής δικαιοσύνης**». Και αφού διαπίστωσε την παγκόσμια αναγνώριση της παραπάνω αρχής, συνέστησε την κατάρτιση θετικών προγραμμάτων δράσης για την πραγματοποίησή της.

Ειδικά ζητάει από τα πολιτικά κόμματα: «να είναι συνεπή με τις δημοκρατικές αρχές των οποίων εμφανίζονται φορείς, παραχωρώντας στις γυναίκες δικαιότερη εκπροσώπηση σε όλα τα αποφασιστικά όργανα του κόμματος, εθνικά και τοπικά, σε ποσοστό ανάλογο με τον αριθμό των γυναικών μελών τους. Η ίδια αρχή αναλογικής εκπροσώπησης πρέπει να αντανακλάται και στον αριθμό των γυναικών που περιλαμβάνονται στους συνδυασμούς των υποψηφίων, σε εκλογικές θέσεις».

Αλλά και το Κοινοβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ασχολήθηκε ειδικά με το θέμα, με βάση το ίδιο πνεύμα και εξέδωσε ανάλογο ψήφισμα τον περασμένο μήνα, με το οποίο, αφού τόνισε και το γεγονός ότι η ΕΟΚ έχει επενδύσει στις γυναίκες και η αξιοποίησή τους, συνεπώς, επιβάλλεται και γι' αυτό τον λόγο, ζητεί την εφαρμογή **ποσοστιαίας συμμετοχής των γυναικών στα ψηφοδέλτια των κομμάτων** (εγγρ. Α2-169/88, παρ. 12).

Όλοι αυτοί οι διεθνείς οργανισμοί αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα του ρόλου των γυναικείων μη κυβερνητικών οργανώσεων για την πραγματοποίηση αυτών των συστάσεων, των οποίων άλλωστε ήταν και οι εμπνεύστριες. Και τις καλούν να αγωνισθούν γι' αυτήν.

Μέσα σ' αυτή τη γενική και ιδιαίτερα την ευρωπαϊκή ατμόσφαιρα, η Ελλάδα εμφανίζεται ως η χώρα της Ευρώπης με το χαμηλότερο ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην πολιτική εξουσία², παρά τις ριζικές νομοθετικές μεταβολές που έγιναν στη χώρα μας για την καθιέρωση της ισότητας των φύλων σε άλλους τομείς.

Είναι αλήθεια ότι η πολιτική εξουσία παραμένει το ανδροκρατού-

μενο οχυρό σε όλο τον κόσμο, αλλά με σημαντική αύξηση της διεισδυσης των γυναικών, ιδίως στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ³. Όχι όμως στην Ελλάδα, όπου ο αριθμός των γυναικών βουλευτών και υπουργών μειώθηκε κατά μία αντίστοιχα. Οι γυναικείες οργανώσεις μας, λοιπόν, καλούνται να εκπληρώσουν το καθήκον τους. Πραγματικά, ήδη σχηματίστηκε μια Συντονιστική Επιτροπή των γυναικείων οργανώσεων γι' αυτό το θέμα, που ζητάει να ληφθούν τα ταχύτερα σχετικά μέτρα, αφού πρόκειται να έχουμε βουλευτικές εκλογές σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Τα κόμματα, λοιπόν, καλούνται να δείξουν τη συνέπειά τους στις δημοκρατικές αρχές—όπως λέει και το Συμβούλιο της Ευρώπης και η ΕΟΚ—αξιοποιώντας έμπρακτα και τον άλλο μισό πληθυσμό, το γυναικείο, στις προσεχείς βουλευτικές εκλογές, ουσιαστικά και όχι συμβολικά.

II

Πως όμως, θα πραγματοποιηθεί αυτή η σοβαρή αλλαγή και μάλιστα σε σύντομο χρονικό διάστημα;

Πιστεύουμε ότι το αποτελεσματικότερο μέτρο είναι η καθιέρωση ενός *minimum* ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στους συνδυασμούς των υποψηφίων των κομμάτων (σύστημα ποσόστωσης, Quota)⁴ που συνιστάται και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Συγκεκριμένα στη **Νορβηγία** το Εργατικό Κόμμα, που είναι σήμερα στην εξουσία, έχει αποφασίσει τη συμμετοχή των γυναικών κατά 40%. Και η γυναίκα πρωθυπουργός το εφήρμοσε (8 γυναίκες μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και 10 άντρες). Στη **Δανία** το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα έχει αποδεχθεί ποσοστό περίπου 40% και το σοσιαλιστικό συζητάει τώρα το 50%. Στο **Aarhus** (δευτέρα πόλη της Δανίας με τη γύρω περιοχή της) οι γυναίκες έχουν υπερβεί στα δημοτικά συμβούλια το 40% και ο τωρινός στόχος είναι το 50%.

Σύστημα ποσοστώσεων υπάρχει και στο **Βέλγιο** από το 1985, που καθιερώθηκε από τα πολιτικά κόμματα και κυμαίνεται, από κόμμα σε κόμμα, από 20% ως 25%. Στην **Αυστρία** έχει υιοθετηθεί το σύστημα από το σοσιαλιστικό κόμμα με ποσοστό 25% και για τις μεγάλες πόλεις 30%. Στην **Πορτογαλία** επίσης πρόσφατα το σοσιαλιστικό κόμμα αποδέχθηκε ποσοστό 25% για τη συμμετοχή των γυναικών στο Κοινοβούλιο και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στην **Ισλανδία** το Κόμμα της Ένωσης του λαού έχει αποδεχθεί ποσοστό 40% ενώ τα άλλα κόμματα από 14% ως 33%. Στη **Ρουμανία** στοχεύουν στο 30%.

Στη **Σουηδία** εφαρμόζεται στην πράξη ένα ποσοστό 30% και άνω. Οι γυναίκες βουλευτές αντιπροσωπεύουν το 30%, στην κυβέρνηση μετέχουν με 7 υπουργούς (στους 21) και τρεις υφυπουργούς⁵. Το ίδιο ισχύει για τα δημοτικά-κοινοτικά συμβούλια, ενώ στα νομαρχιακά συμβούλια έχει φθάσει στο 37% και σε μερικά πάνω από 40%.

Ακόμη και ο ΟΗΕ καθιέρωσε συμμετοχή γυναικών στη γραμματεία του κατά 25%, που ως το 1990 θα φθάσει στο 30%.

Στο **Michigan** των ΗΠΑ ισχύει το σύστημα από δω κι αρκετά χρόνια. Τώρα έχει πια ριζώσει και θεωρείται αυτονόητο. Σήμερα το Michigan έχει στις ΗΠΑ το κατά πολύ υψηλότερο ποσοστό γυναικών σε εκλέξιμα από τον λαό δημόσια αξιώματα και οι πολίτες του το βρίσκουν φυσικό⁶.

Σ' αυτό ακριβώς έγκειται η αξία του συστήματος, στο ότι σπάει την προκατάληψη πως η πολιτική είναι ανδρική υπόθεση και συνηθίζει τον λαό και τα κόμματα στην νέα εικόνα της γυναίκας που ασκεί εξουσία. Επιπλέον παρέχει στις γυναίκες την ευκαιρία να δοκιμασθούν ως φορείς πολιτικής εξουσίας. Και σε όσες χώρες δοκιμάστηκαν—**μετά αξιωματικές επιλογές**, εννοείται—πέτυχαν και γι' αυτό στερέωσαν την εικόνα της πολιτευόμενης γυναίκας⁷.

Η αποτελεσματικότητα αυτή του συστήματος της ποσόστωσης οδήγησε και το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα της Δ. Γερμανίας στην πρόσφατη απόφαση του 33ου Συνεδρίου να ορίσει τη βαθμιαία άνοδο του ελάχιστου ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στα όργανα του κόμματος, στις λίστες εκλογής βουλευτών και σε όλα τα δημόσια αξιώματα στο 40%.

III

Στη Γαλλία θα σταθούμε ιδιαίτερα. Εκεί έγινε απόπειρα επίσημη καθιέρωσης **από το νόμο** της ποσόστωσης για της δημοτικές εκλογές σε κοινότητες με 3.500 κατοίκους και πάνω. Η διάταξη ήταν διατυπωμένη, μάλιστα, κατά τρόπο που να μην εμφανίζεται σαν διάκριση που ευνοούσε το ένα ή το άλλο φύλο: «οι συνδυασμοί των

υποψηφίων δεν μπορούν να περιλαμβάνουν περισσότερους από 75% υποψηφίους από το ίδιο φύλο» (διάταξη L. 262 του εκλογικού κώδικα, που εισήχθη με το άρθρο 4 του Νόμου).

Η διάταξη προσβλήθηκε ως αντισυνταγματική στο Συνταγματικό Συμβούλιο της Γαλλίας. Αυτό αποφάνθηκε με την απόφαση του 82-146 DC, της 18ης Νοεμβρίου 1982, ότι η διάταξη είναι αντισυνταγματική, επειδή προσκρούει στο άρθρο 6 της Γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη που λέει ότι «αφού όλοι οι Γάλλοι είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, είναι ομοίως δεκτοί σε όλα τα αξιώματα, θέσεις και δημόσιες υπηρεσίες κατά τις ικανότητές τους και χωρίς άλλη διάκριση εκτός από αυτές που αναφέρονται στα προσόντα τους και στα ταλέντα τους». Αυτές λοιπόν «οι αξιωματικές αρχές, που καθιερώνονται από κανόνες συνταγματικής υφής, αντιτίθενται σε κάθε διάκριση των εκλογέων και των εκλογιμών κατά κατηγορίες», όπως είναι η διάκριση λόγω φύλου⁸.

Αυτή η απόφαση υπήρξε φραγμός για τη νομοθετική εισαγωγή του συστήματος της ποσόστωσης στη Γαλλία και αποτελεί επιχείρημα και για τους εχθρούς του συστήματος σε άλλες χώρες.

Οφείλω να πω ότι προσωπικά εδίστασα πολύ για να καταλήξω στην απόρριψη ή αποδοχή του συστήματος της ποσόστωσης. Επειδή είμαι θιασώτης της αρχής «ίσα δικαιώματα-ίσες υποχρεώσεις», έχω πολεμήσει εναντίον διαφόρων προνομιακών μέτρων υπέρ των γυναικών (π.χ. συνταξιοδότηση μετά 15ετία). Σ' αυτή την περίπτωση, όμως, νομίζω ότι δεν πρόκειται για προνομιακή μεταχείριση. **Πρόκειται για μέθοδο αποκατάστασης της ισότητας**, η οποία πάχει ακριβώς αν δεν παρεμβληθεί νέα ειδική ρύθμιση.

Το πράγμα άλλωστε δεν είναι καινοφανές. Η απαίτηση των γυναικών για ουσιαστικότερα πολιτικά δικαιώματα θυμίζει μακροχρόνιους αγώνες άλλων αδύναμων κοινωνικών ομάδων οι οποίες, σε παλαιότερες εποχές της ευρωπαϊκής ιστορίας, όταν άρχισαν να ανέρχονται αγωνίζονταν πρώτα για την εισδοχή τους στο Κοινοβούλιο, και στη συνέχεια για τη διεύρυνση του ποσοστού συμμετοχής σ' αυτό.

Το πιο διάσημο παράδειγμα θα αποτελούσαν τα *Etats Generaux* της Γαλλίας, στα οποία είχε καταφέρει να μπει το *Tiers Etat* (εργάτες, τεχνίτες, έμποροι, κατώτερος κλήρος), που στη συνέχεια απαιτούσε, πολύ δίκαια, την ποσοστιαία αύξηση της συμμετοχής του. Η μη ικανοποίηση αυτού του λαϊκού αιτήματος οδήγησε στο ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης⁹.

Ο *Lacordaire* είχε ήδη διατυπώσει την περίφημη αρχή: «μεταξύ του ισχυρού και του αδύνατου, η ελευθερία είναι εκείνη που καταπιέζει και ο νόμος εκείνος που απελευθερώνει». Πράγμα που σημαίνει ότι για να λειτουργήσει η ισότητα ως προς την απόλυτα άδυστοχων δικαιωμάτων και για τους κοινωνικά ή / και οικονομικά αδύνατους, χρειάζεται η λήψη ειδικών νομοθετικών μέτρων γι' αυτούς. Κι αυτό **ουσιαστικοποιεί το δικαίωμά τους** αλλά και την ελευθερία τους.

Σ' αυτή την αρχή στηρίχθηκαν όλα τα νομοθετήματα που κατοχύρωσαν τα κοινωνικά δικαιώματα. Για παράδειγμα, η ελευθερία όλων να φοιτήσουν σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ή να νοσηλευθούν σε νοσοκομεία θα ήταν δώρο άδωρο για τους φτωχούς, αν ο νομοθέτης δεν καθιέρωνε μέτρα παροχής των υπηρεσιών αυτών στους οικονομικά αδύνατους χωρίς ή με χαμηλή πληρωμή.

Επί πλέον, με τη νομοθετική παρέμβαση υπέρ των αδυνάτων ενισχύεται η **πραγμάτωση της ισότητας**, θεμέλιου στηρικτικού της δημοκρατίας.

Στην περίπτωση μας, ισχυροί είναι οι άντρες, που επί αιώνες κατέχουν σχεδόν αποκλειστικά την εξουσία, και αδύνατες οι γυναίκες, στις οποίες οι πρώτοι δεν επιτρέπουν να ασκήσουν ένα μέρος της εξουσίας, αυτό που αναλογεί σ' αυτές ως ισότιμους πολίτες.

Ο νομοθέτης λοιπόν, επεμβαίνοντας σ' αυτή την περίπτωση υπέρ των γυναικών, αποβλέπει στην ουσιαστικοποίηση των ίσων πολιτικών δικαιωμάτων των φύλων και στην αποκατάσταση κάποιας ισότητας, **δηλαδή στην πραγμάτωση συνταγματικών επιταγών που η πράξη μεταιώνει**.

Γι' αυτό δεν θεωρώ αντισυνταγματική τη νομοθετική θέσπιση ποσόστωσης της γυναικείας συμμετοχής, τόσο μάλλον που στο ελληνικό Σύνταγμα δεν υπάρχει, για την πορόσβαση στα δημόσια λειτουργήματα, διάταξη ανάλογης διατύπωσης με εκείνη της γαλλικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που παραθέσαμε παραπάνω.

Οι γυναίκες θέλουν

Συνέχεια από σελ. 2

ουσιαστική ισότητα

νω και που στηρίξε την απόφαση του γαλλικού Συνταγματικού Συμβουλίου.

Στις Σκανδιναβικές χώρες, το Βέλγιο και την Πορτογαλία, άλλωστε, όπως και στη Δ. Γερμανία πρόσφατα, προχώρησαν στο σύστημα της ποσόστωσης **χωρίς νομοθετικά μέτρα**, μόνο με **τα καταστατικά** και τους εσωτερικούς **κανονισμούς των κομμάτων**. Δεν υπάρχει, όμως, αμφιβολία ότι η νομοθετική καθιέρωση της ποσόστωσης θα είναι πιο αποτελεσματική, διότι δε δεσμεύσει όλα τα κόμματα και μάλιστα με το ίδιο ποσοστό.

IV

Ως προς το συγκεκριμένο ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής των Ελληνίδων, η Συντονιστική Επιτροπή των Γυναικείων Σωματείων έκρινε εύλογο το 35%. Η απόλυτη ισότητα θα υπαγόρευε το 50%, αλλά το άλμα θα ήταν μεγάλο και γι' αυτό εξωπραγματικό. **Κάποιο άλμα όμως είναι ώρα να γίνει.**

Για να επαναλάβω μια περικοπή της ομιλίας της Simone Weil, «... όλες οι έρευνες που έγιναν πρόσφατα δείχνουν ότι για λόγους τόσο οικονομικούς όσο και κοινωνιολογικούς αυτή η εξέλιξη προς ένα ποσοστό διραστηριότητας (της γυναίκας) διαρκώς υψηλότερο, καθώς και το αίτημα, που βαίνει παράλληλα με εκείνο, μιας εντονότερης συμμετοχής της στην πολιτική και κοινωνική ζωή είναι αναπόσπαστα και ότι συνεπώς τα προβλήματα που τίθενται από αυτά θα γίνονται διαρκώς οξύτερα αν δεν δώσουμε λύσεις ικανοποιητικές».

Και τελειώνω με την έκκληση να προσέξουμε όλοι μας να μην απογοητεύσουμε τις ελπίδες που η σύγχρονη κοινωνία εγέννησε για τον εμπλουτισμό της ανθρωπότητας του αύριο με τις ανερχόμενες δυνάμεις των πρώην καταπιεσμένων κοινωνικών ομάδων, τοποθετώντας την ανθρώπινη προσωπικότητα, **χωρίς καμιά διάκριση**, ως πρώτη αξία και επωφελούμενοι από την άνθηση και αξιοποίηση όλων των ανθρώπων στην ευρύτερη δυνατή έκταση και στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.

1. Στη δικαστική εξουσία τα πράγματα διαφέρουν, για τον αποκλειστικό λόγο ότι εκεί οι προσλήψεις γίνονται ύστερα από διαγωνισμό.

2. Οι Ελληνίδες βουλευτές εκπροσωπούν το 4% του συνόλου των βουλευτών (12 στους 300, από τις οποίες οι 7 του ΠΑΣΟΚ) και οι γυναίκες υπουργοί σήμερα το 5% (3 στους 59). Πρώτη έρχεται σε βουλευτές η Νορβηγία (34,4%) και σε υπουργούς επίσης (γυναίκα πρωθυπουργός, και 7 υπουργοί γυναίκες στους 18, δηλαδή άνω του 40%). Στην Ευρωβουλή πρώτη η Δανία (37,5%), δεύτερη η Ολλανδία (28%) και τελευταία η Ελλάδα (8,3%) με προτελευταία την Ιταλία (9,8%).

3. Βλ. Έκθεση της Διακοινοβουλευτικής Ένωσης του έτους 1988. Από τις χώρες που απάντησαν στη σχετική έρευνα, σε 15 χώρες μειώθηκε η συμμετοχή των γυναικών στα Κοινοβούλια (χώρες κυρίως ασιατικές, νοτιοαμερικανικές, Τουρκία και Αλβανία): σε τρεις έμεινα στάσιμη (Ιαπωνία, Λίβανος, Μαρόκο) και στις υπόλοιπες 55 αυξήθηκε, σε μερικές πολύ σημαντικά.

4. Βεβαίως υπάρχουν και άλλα μέτρα περισσότερο μακροπρόθεσμα.

5. Οι βουλευτές και υπουργοί υπολογίζονται μετά τις πρόσφατες εκλογές.

6. Από τις διάφορες Πολιτείες πρώτη έρχεται το Michigan με 2.854 γυναίκες που κατέχουν δημόσια αξιώματα των οποίων οι φορείς εκλέγονται από τον λαό, δεύτερη το Ohio με 783 και τρίτη το Texas με 740. Η Πολιτεία της Ν. Υόρκης έχει μόνο 171 και η Μασαχουσέτη 212. Στις ΗΠΑ γενικά παρατηρείται πολύ σημαντική αύξηση του σχετικού αριθμού: 7.089 το 1975, 16.585 το 1981. Έκτοτε η άνοδος συνεχίζεται.

7. Το προηγούμενο της επιτυχίας της Προέδρου της Ισλανδίας επέτρεψε το σπάνιο φαινόμενο να είναι, στις τελευταίες προεδρικές εκλογές αυτής της χώρας, και οι δύο (και μόνοι) υποψήφιοι Πρόεδροι γυναίκες.

8. Το ίδιο άρθρο όμως δεν είχε εμποδίσει τη διάκριση λόγω φύλου επί μακρά χρόνια, κατά τα οποία μόνο οι άντρες θεωρούνταν εκλογείς και εκόθιμοι. Κι εόθησε η διάκριση να καταργηθεί μόνο με ειδικό νόμο.

9. Το Tiers Etat ζητούσε, αντί να μετέχει με μία ψήφο έναντι των δύο των ευγενών και του ανώτερου κλήρου οπότε πάντα μειοψηφούσε, ατομική συμμετοχή και ψηφοφορία κατά κεφαλή (όχι κατά τάξεις). Η μέθοδος αύξησης και ουσιαστικοποίησης της συμμετοχής της τότε πλειοψηφούσας «μειονότητας» που ανερχόταν, διαφέρει από αυτήν που προτείνουμε σήμερα για τις γυναίκες, σύγχρονη πλειοψηφούσα «μειονότητα» που ανέρχεται (κάθε μέθοδος είναι η ανάλογη με τη σύνθεση και λειτουργία του κοινοβουλίου σε κάθε εποχή). Αλλά ο στόχος και η ουσία του αιτήματος είναι ίδιοι.

* Το άρθρο αυτό πρωτοδημοσιεύτηκε στο ΒΗΜΑ.